

Bölüm 8

TARİHE TERK EDİLENLER: PSİKOLOJİDE EKOLOJİK YAKLAŞIM VE SPESİMEN KAYDI YÖNTEMİ

Melike Türkân BAĞLI¹

Bu yazıda, çevre kavramı üzerinden psikolojideki araştırma yöntemlerine dair köklü eleştirileriyle özellikle 1960'larda etkili olmuş "Barkerian" ekolojik psikoloji yaklaşımının ve bu yaklaşım bağlamında geliştirilmiş incelikli bir yöntem olan spesimen kaydının ülkemizde sosyal bilimlere mensup akademik çevreler için tekrar gündeme getirilmesi hedeflenmektedir. Zira sosyal psikoloji disiplini için özel önem taşıyan bazı kazanımlar, bugün yeteri kadar hatırlanmamaktadır. Titizlikle ifade edilmiş bazı kuramsal katkılarla birlikte "özel teknolojiler" olarak addelebilecek bazı araştırma yöntemleri de adeta unutulmuştur. Oysa bu yaklaşım ve yöntemlerinin insan davranışını incelemekle yükümlü disiplinler için yararlı bir işlev görmesi hâlen mümkündür. Bu düşünceden hareketle, yaklaşımın rasyoneli ni ve kapsamını sunarak başlayalım.

EKOLOJİK YAKLAŞIM: GEÇMİŞE BİR BAKIŞ

Literatürde "ekoloji" kavramına psikoloji bilimi çerçevesinden yaklaşan çalışmalara "ekolojik psikoloji" ve/veya "ekolojik yaklaşım" terimleri üzerinden bakıldığında birkaç ismin öne çıktığı görülmektedir. Bu açıdan Urie Bronfenbrenner [1917-2005], en fazla akla gelen isimlerdendir. Kronolojik olarak bakıldığında ise ekolojik psikoloji terimini ilk defa kullanan Egon Brunswik [1903-1955] olmuştur (Araujo ve Davids, 2009, s. 8). Bronfenbrenner ve Brunswik'in kavramı ele alırları farklı olduğu gibi, ekolojik psikoloji üzerine çalışmış olan diğer iki önemli ismin -Roger Barker [1903-1990] ve James Gibson'ın [1904-1979]- üzerinde durdukları hususlar da farklıdır.

Yukarıda sayılan isimlerin hepsi de bir şekilde Kurt Lewin [1890-1947] tarafından etkilenmişlerdir. Lewin, ekolojik psikoloji perspektifinden merkezî bir kavram olarak karşımıza çıkan "çevre" olgusunu, davranışın kişi ile çevrenin bir fonksiyonu olduğunu $[D=f(K,Ç)]$ belirtmek suretiyle davranışın temel belirleyicilerinden biri olarak ortaya koymuştur. Lewin, fonksiyonda "çevre"yi "kişinin algılayış biçimiyle çevre" olarak tanımlar; bu haliyle çevre tanımı geneldir

¹ Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, mtbagli@gmail.com

Bu satırların yazarının¹³ yükseköğretim deneyimleri çerçevesinde, 1980’lerde Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü’ne bağlı olarak açılan lisans programlarına konulan Ekolojik Psikoloji dersinin 2012’ye kadar, önce zorunlu, sonra da seçmeli olarak verildiğini söylemek mümkündür. Yine aynı programda 1993’den sonra birkaç dönem boyunca verilen Birey ve Çevresi isimli seçmeli dersin yanısıra, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı’na bağlı olarak açılmış olan yüksek lisans programında 1980’lerde ve 1990’larda İleri Çevresel Psikoloji dersi de yer almıştır.¹⁴ Sözü edilen son iki ders, doğrudan doğruya ekolojik psikoloji dersi olmamakla birlikte bu konuya ilişkin tartışma ve değerlendirmelerin yapıldığı dersler olmuştur.

Türkiye’de ekolojik psikoloji ile ilgili çalışmaların geçmişini incelerken ekolojik psikolojinin birikimlerinden günümüz akademisyası için nasıl yararlanılabileceğinin tartışılması da önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Arajuo, D. ve Davids, K. (2009). Ecological approaches to cognition and action in sport and exercise: Ask not only what you do, but where you do it. *International Journal of Sport Psychology*, 40(1), 5-37.
- Barker, R. (1968). *Ecological psychology*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brown, E. (1969). *A study in ecological psychology: The behavior objects used by three-year-old children from three income groups*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, George Peabody College for Teachers.
- Dönmez, A. (1977). *Behavior setting comparison of a Turkish town and an American town*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Kansas, Kansas.
- Dönmez, A. (1979). Psikolojide ekolojik yaklaşım. *Psikoloji Dergisi*, 2(6), 26-32.
- Eriksson, M., Ghazinour, M. ve Hammarström, A. (2018). Different uses of Bronfenbrenner’s ecological theory in public mental health research: what is their value for guiding public mental health policy and practice? *Social Theory and Health*, 16(4), 414-433.
- Gibson, J. (1979). *The ecological approach to visual perception*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Güçyılmaz, N. (1983). *Az ve çok çocuklu ailelerdeki kız ve erkek çocuklarının günlük yaşamları: Spesimen kaydı yöntemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gülüm, N. (1983). *Ev dışında çalışan ve çalışmayan kadınların etkinlik sınırı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gürkaynak, M. R. (1978). *Sosyal psikolojide ekolojik yaklaşım: Davranış alanı yöntemi ve bir uygulama*. Ankara: Kelaynak

¹³ Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü’nden 1992 yılında mezun olmuş olup sözkonusu birimde 2012 yılına kadar araştırma görevlisi ve öğretim üyesi olarak çalışmıştır. Bu yıllarda sözkonusu kurumda Prof. Dr. İpek Gürkaynak ile birlikte çalışma fırsatını yakalamış ve yüksek lisans ve doktora tez çalışmalarını kendisinin danışmanlığında yapmıştır

¹⁴ ODTÜ Mimarlık Fakültesi’nde Yapı Bilimi ve Çevresel Tasarım lisansüstü programında “Çevresel Biliş” isimli ders de 1980’lerde okutulmaktaydı.

- Gürkaynak, İ. (1979). *Sosyoekonomik düzey ve çocuk*. Ankara: Kelaynak
- Gürkaynak, İ. (1988). Çevresel psikoloji: Doğası, tarihçesi, yöntemleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1), 1-9.
- Heimstra, N. W. ve McFarling, L. H. (1974). *Environmental psychology*. Clinton, MA: Brooks/Cole.
- Karaküçük, S. (1994). *Evdışında çalışmayan farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki kadınların etkinlik sınırı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Oksal, A. (1995). *Yuva çocuklarının gündelik yaşamdaki davranışları: 0-4 yaş çocuklarında paylaşma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Orzek, A. M. (1987). Innovations in ecological psychology: Conversations with Roger and Louise Barker. *Journal of Counseling and Development*, 65, 233-237.
- Öğülmüş, S. (1986). *Ailelerinin yanında ya da yetiştirme yurdunda yaşayan 5-6 yaşlarındaki çocukların doğal ortamlarında gözlemlenen günlük davranışları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Öğretir, A. D. (1999). *Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 6 yaş çocuklarının sosyal oyun davranışlarıyla anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Willems, E. P. (1965). An ecological orientation in psychology. *Merril-Palmer Quarterly of Behavior and Development*, 11(4), 317-343.
- Wright, H. F. (1967). *Recording and analyzing child behavior*. New York: Harper and Row.